

EVOLUȚIA AROMÂNILOR DIN PERSPECTIVĂ DEMOGRAFICĂ

de

Lucian MICLĂUȘ

Aromânii sunt răspândiți astăzi în Peninsula Balcanică, cei mai mulți trăind masiv în Grecia de-a lungul Muntelui Pind, în Tesalia și Epir, centre importante ale aromânilor fiind Aminciu (Mețovo), Avdela, Samarina, Perivole, Larisa; în est sunt întâlniți în regiunea Muntelui Olimp, în jurul orașelor Veria și Salonic, iar spre apus, în regiunea Muntelui Tramos, se întinde marea ramură a aromânilor **grămosteni**. În Albania se găsesc **muzăchiarii** (câmpia Muzakia) și **fărșeroții** (regiunea Korcea), fiind întâlniți mai ales în orașele din jumătatea de sud a țării: Berat, Durës, Tirana și Elbasan. În fosta Iugoslavie, aromânii trăiesc în mase compacte la vest și nord-vest de Bitule, dar grupuri răzlețe apar în toate orașele de la Belgrad spre sud. Aromânii din Bulgaria nu formează grupuri omogene, în vestul și sudul acesteia fiind răspândiți în localități numeroase. Aromâni au emigrat în România și în alte țări europene, precum și în S.U.A., Canada, America Latină și Australia. Din cauza răspândirii și recensămintelor inexacte, numărul lor variază între 300000 și 600000¹, dar unele cercetări mai ample ne vorbesc de 1500000, dintre care cei mai mulți, 500000-700000 de suflete, trăiesc în Grecia², apreciindu-se că în Albania ar fi 250000-300000³.

UNESCO a inițiat o serie de studii, ale căror concluzii le regăsim și pe Internet, unde în *Red book on endangered languages* (*Cartea roșie a limbilor periclitat* – n. n., L. M.), la *Europe* (Europa – n. n., L. M.), secțiunea *Endangered languages* (Limbi periclitat – n. n., L. M.), poziția

¹ *Istoria României în date*, coordonare Dinu C. Giurescu, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 823-824.

² Tănase Bujduveanu, *Romanitatea balcanică și civilizația aromânilor*, Constanța, Editura Cartea Aromână, România / Syracuse, Fayetteville, N.Y., 1997, p. 11.

³ Mihaela Bacu, *Între aculturare și asimilare. Aromânii în secolul al XX-lea*, în: *Aromânii. Istorie. Limbă. Destin*, coordonator Neagu Djuvara, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 167.

31 întâlnim *Aromunian* (aromână – n. n., L. M.) cu mențiunea „e) degree of speakers’ competence: not known in detail, but the language of all speakers is fundamentally influenced by Greek” (gradul de competență al vorbitorilor: necunoscut în detaliu, dar limba tuturor vorbitorilor este fundamental influențată de greacă – n. n., L. M.). Rapoartele indică aproximativ 5000 de vorbitori în Grecia, 10000 în Albania, 50000 în Republica Macedonia, 40000 în Bulgaria, arătând totodată că situația prezentată este, oricum, puțin cunoscută, mulți dintre vorbitorii neconfirmați putând utiliza actualmente și alte limbi⁴.

Menționați inițial în istorie sub numele de *vlahi*, aromânii sunt profund legați de credința creștină, apărând în documente mult mai devreme decât s-a crezut. Astfel, în timpul împăratului Vasile (726-780), în Sfântul Munte se așază 30 de familii de vlahorinchini, rinchinii făcând parte dintr-o mișcare religioasă de la Dunărea de Jos, care cultiva o înaltă asceză. Venind în număr mult mai mare, aceștia ocupă Bulgaria și Macedonia⁵, iar în anul 980 se afirmă ca o importantă forță în zonă, împăratul Bizanțului Vasile al II-lea acordând strategului Niculiță conducerea militară a vlahilor din Thema Helladikon din Thessalia⁶. Ca urmare a năvălirii ungarilor în Pusta Panonică în 997, elementul românesc din sud s-a deplasat în Macedonia, zona transformându-se într-un adevărat centru al românismului⁷, menționat în secolul următor sub denumirea de „Vlahia Mare”⁸.

În 1185, frații valahi Petru și Asan înființează Imperiul vlaho-bulgar între Dunăre și Munții Balcani, cu capitala la Târnovo. Fratele lor mai mic, Ioniță Caloian (1197-1207)⁹, cucerește în 1205 nordul Macedoniei și Tracia. Sub Ioan Asan al II-lea (1218-1241), nepotul lui Ioniță Caloian, statul vlaho-bulgar înglobează Serbia de Est, cu orașele Belgrad, Niș și Skoplje, Macedonia, Albania și Tracia, dar urmașii săi n-au putut păstra bogata moștenire¹⁰. Vlahii se răspândesc din ce în ce mai mult, prezența lor fiind înregistrată în Insulele Ionice în 1264¹¹. Că populația

⁴ http://www.helsinki.fi/~tasalmin/europe_report.html#Aromunian.

⁵ Tănase Bujduveanu, *Aromânii și Muntele Athos. Les aroumanins et le Mont d’Athos. The Aromanians and the Athos Mountain*, București / Constanța, Editura George Iustinian & Justin Tombozi / Editura „Cartea aromână”, 2002, p. 17-18.

⁶ Tănase Bujduveanu, *Aromânii și Muntele Athos*, p. 31.

⁷ Tănase Bujduveanu, *Romanitatea balcanică și civilizația aromânilor*, p. 48.

⁸ Tănase Bujduveanu, *op. cit.*, p. 31.

⁹ Petre Ș. Năsturel, *Vlahii din spațiul bizantin și bulgăresc până la cucerirea otomană, în Aromânii. Istorie. Limbă. Destin*, coordonator Neagu Djuvara, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 81.

¹⁰ Ion Rămureanu, *Istoria bisericească universală. Manual pentru seminariile teologice*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 227.

¹¹ George Caragiani, *Studii aromâne*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999, p. 26.

vlahă era numeroasă, ne-o dovedesc episcopiile lor, de pildă cea din 1335 de la Lerin (Florina / Grecia)¹².

În vremea lui Ștefan Dușan (1348-1353) vlahii erau împrăștiați aproape peste tot, în acest secol și în cel următor fiind consemnate mișcări ale acestora, grupuri din Kosovo și de pe Vardar emigrând spre nord, în valea Timocului și a Moravei¹³, elementul aromân în Albania fiind și el bine reprezentat¹⁴.

În 1364, Ludovic I de Anjou cucerește Țaratul de Vidin, anexându-l ca Banat al Bulgariei. În 1369, la solicitarea localnicilor, Vlaicu-vodă, domnul Țării Românești, cucerește Vidinul, ulterior având loc strămutări importante ale populației de pe malul drept pe malul stâng al Dunării¹⁵.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XIV-lea, extinderea puterii otomane înglobează teritorii populate masiv de vlahi, dar aceștia reușesc să-și păstreze organizarea autonomă¹⁶. Totuși, în 1396, în urma încorporării Bulgariei de către turci, mulți români sud-dunăreni au trecut în Țara Românească și Moldova¹⁷. Între 1461-1462, după pustiirea malului drept al Dunării, ordonată de Vlad Țepeș, retragerea ostașilor români a fost însoțită de numeroși creștini¹⁸.

La începutul secolului al XVI-lea, Imperiul Habsburgic încorporează Ungaria occidentală și Croația, organizând frontiera, pe care așază vlahi, chiar și pe hotarele estice cu Slovenia¹⁹, astfel, în 1537 familiile de aromâni ajung în Croația și alte părți ale imperiului²⁰.

Austria obține de la otomani și alte teritorii, printre care o parte din Serbia, Slavonia și Bosnia²¹. Ca urmare, aromânii devin destul de numeroși în imperiu și își construiesc biserici proprii în Ungaria, la Miskolc (1728)²² și Budapesta (1793)²³.

¹² Petre Ș. Năsturel, *op. cit.*, p. 75.

¹³ Sextil Pușcariu, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, *Studii istroromâne. II. Introducere. Gramatică. Caracterizarea dialectului istroromân*, București, Cultura Națională, 1926, p. 18-22.

¹⁴ Tănase Bujduveanu, *Romanitatea balcanică și civilizația aromânilor*, p. 90.

¹⁵ *Istoria României în date*, p. 43-49.

¹⁶ Matei Cazacu, *Vlahii din Balcanii Occidentali (Serbia, Croația, Albania etc.). Pax Ottomanica. (Secolele XV-XVII), în Aromânii. Istorie. Limbă. Destin*, coordonator Neagu Djuvara, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 91.

¹⁷ Ion Rămureanu, *op. cit.*, p. 272-273.

¹⁸ *Istoria României în date*, p. 72-73.

¹⁹ Matei Cazacu, *op. cit.*, p. 92-94.

²⁰ Tănase Bujduveanu, *Romanitatea balcanică și civilizația aromânilor*, p. 93.

²¹ Petru Bona, *Episcopia Caransebeșului*, Caransebeș, Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș, 1995, p. 49.

²² Tănase Bujduveanu, *Romanitatea balcanică și civilizația aromânilor*, p. 93.

²³ Tănase Bujduveanu, *op. cit.*, p. 110.

Numărul total al aromânilor nu a fost cunoscut cu exactitate niciodată, aprecierile fiind relative. Pentru a-și justifica pretențiile teritoriale, guvernele țărilor în care au trăit îi includeau întotdeauna în rândurile populației majoritare, care forma națiunea respectivă.

Prima apreciere a numărului aromânilor o avem din timpul sultanului Mahomed al II-lea (1451-1480), când vlahii reprezentau aproape 40% din populația Peloponezului²⁴.

La jumătatea secolului al XVIII-lea, centrul cultural cel mai important al aromânilor devenise Moscopole, situat în Albania de azi, avea 12000 de case și un număr de locuitori care varia de la o sursă la alta: 20000²⁵, 30000²⁶, 40000²⁷, 40000-60000²⁸ sau peste 60000²⁹, tradiția consemnând 70000³⁰, unii autori considerând că și acesta era depășit³¹. Prima distrugere a sa, în 1769, a marcat exodul multora către Veneția și Viena, spre Ungaria și Țările Române, unde aveau legături comerciale și financiare³², iar pustiirea din 1788 a determinat stabilirea familiilor înstărite în Leipzig, Viena, Pesta, Szentendre (scr. Sentandreja) și Bratislava³³, restul locuitorilor răspândindu-se în întreaga Macedonie, în Bitolia, Crușova, Pärleap, Târnova, Magarova, Nijopole, Veles, Cočani, Hrupiștea, Blața etc.³⁴. Aromânii din Moscopolea de azi sunt emigranți veniți după ce orașul a rămas un timp părăsit³⁵.

În jurul anului 1892, numărul aromânilor era apreciat astfel: Epir – 170000, Moscopole – 142000, Gramos – 48000, restul Albaniei – 200000, Korcea – 210000, Olimp 32000, Seresia și Mesta – 32000, la aceștia alăturându-se cei din Grecia, Serbia, Bulgaria și Rumelia, rezultând un total de 1000000 de suflete³⁶.

De la începutul secolului al XX-lea avem date legate despre emigrările aromânilor spre alte zone ale globului. În 1903, absolvenți ai școlilor românești din Coritza, Pleasa și Dișnița pleacă în America, fiind

²⁴ George Caragiani, *op. cit.*, p. 27.

²⁵ *Apud* George Caragiani, *op. cit.*, p. 30.

²⁶ Thede Kahl, *Istoria aromânilor*, București, Tritonic, 2006, p. 25.

²⁷ Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, Craiova, Fundația Scrisul Românesc, 2001, p. 34.

²⁸ George Caragiani, *op. cit.*, p. 30.

²⁹ Petru Neiescu, *Mic atlas al dialectului aromân din Albania și din Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei*, București, Editura Academiei, 1997, p. 25.

³⁰ Tănase Bujduveanu, *Romanitatea balcanică și civilizația aromânilor*, p. 106.

³¹ Ioan Nenițescu, *op. cit.*, p. 31.

³² Tănase Bujduveanu, *Romanitatea balcanică și civilizația aromânilor*, p. 106.

³³ Neagu Djuvara, *op. cit.*, p. 107.

³⁴ Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, p. 34.

³⁵ Thede Kahl, *op. cit.*, p. 25.

³⁶ Ioan Nenițescu, *De la românii din Turcia Europeană. Studiu etnic și statistic asupra armânilor*, București, Institutul de Arte Grafice Carol Gölb, 1895, p. 607.

urmați în 1904 de alții, originari din Albania și Pind, absolvenți ai liceului românesc din Bitolia și ai gimnaziului din Ianina. Fenomenul continuă până în 1914, fiind acutizat de obligativitatea înrolării în armata turcă, introdusă în 1909³⁷.

Teritoriile locuite de elementul românesc de la sud de Dunăre sunt împărțite la sfârșitul primului război balcanic, în 1913, între Grecia, Serbia și Bulgaria³⁸, iar la sfârșitul Primului Război Mondial între Grecia, Albania, Iugoslavia și Bulgaria, românitatea balcanică fiind supusă unui continuu, intens și dur proces de deznaționalizare³⁹. Pentru a se salva, mulți aromâni s-au îndreptat și spre ținuturile nord-danubiene.

Pe lângă cei care erau deja rezidenți în România, în anii 1920 au venit, în calitate de coloni, în Dobrogea (România) între 12000 și 40000 de aromâni⁴⁰. Între 1925-1926, 1500 de familii de aromâni din Macedonia, Meglenia, Bulgaria și Albania emigrează în România. Exceptând pe cei stabiliți în capitală, în 1925 nou-veniții au fost colonizați în Cadrilater. În 1926 aromânii din Pleasa (Albania) au întemeiat o nouă așezare, Fărșarii, la 11 km de Silistra. În 1927 vin 100 de familii aromâne. În 1928 sosesc 600 de familii din Pleasa, 340 de familii din Livezi, 500 și 800 de familii din Veria, Vodena, Poroi și Meglenia. În 1932, sosesc din Macedonia 450 de familii, numărul total al celor veniți din această zonă ajunând la 6500 de familii, dintre acestea 2500 stabilindu-se în Caliacra, 3500 în Durostor, iar restul în alte zone ale țării. Între 1933-1940 din Macedonia sosesc doar 22 de familii. Ultima strămutare în cadrul teritoriului românesc s-a desfășurat între 1940-1941, ca urmare a schimbului cu Bulgaria, când populația satelor colonizate din Dobrogea s-a mutat în zona de sud a României, Călărași și Slobozia, în Banat, București și suburbiile acestuia. Numărul aromânilor stabiliți în această perioadă în Dobrogea depășește 65000 de suflete, aceștia ajungând în județul Tulcea la: Ceamurlia de Sus, Camena, Beidaud, Sarighiol de Deal, Casimcea, Eschibaba, Testemelu, N. Bălcescu, Cerna, M. Kogălniceanu, Nalbant, Lunca, Caltaloi, Congaz și Malacoci, iar în județul Constanța la: Tariverde, Cogealac, Sinoe, Panduru, Mihai Viteazul, Mihail Kogălniceanu, Agigea, Techirghiol, Palazu Mare, Ovidiu, Poiana și, pentru o scurtă perioadă, în Colilia și Dobromir, de aici plecând spre alte localități din țară⁴¹.

³⁷ Tănase Bujduveanu, *Romanitatea balcanică și civilizația aromânilor*, p. 160-168.

³⁸ Th. Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic*, Craiova, Fundația Scrisul Românesc, 2001, p. 34.

³⁹ George Caragiani, *op. cit.*, p. 37.

⁴⁰ Id., *ib.*, p. 37.

⁴¹ Tănase Bujduveanu, *Romanitatea balcanică și civilizația aromânilor*, p. 179-184.

În anul 1975, un mare număr de aromâni din Tracia de Vest au emigrat în Germania, Franța, S.U.A. etc.⁴².

În 1984 se aprecia că numărul aromânilor se situa între 400000 și 600000, cei mai numeroși fiind în Grecia – 200000-350000. În Albania, numărul lor se ridica la 70000-100000, în Iugoslavia – 30000-50000, în Bulgaria – 10000-15000, iar în România – 80000-100000, cea mai mare parte găsimdu-se în Dobrogea, aproximativ 50000⁴³.

Cu toate că noul context geopolitic al Europei s-a schimbat, românii sud-dunăreni nu își afirmă naționalitatea nici la ultimele recensăminte oficiale. În 1994, în Republica Macedonia, prima țară balcanică în care aromânii au fost recunoscuți prin constituție, erau înregistrați 8462, în Bulgaria doar câțiva fiind considerați vlahi. Totuși, putem aprecia că lucrurile încep încet-încet să se schimbe, Serbia urmând exemplul Macedoniei în 2007⁴⁴. În România lucrurile stau ceva mai bine. Dacă în 1977 în statistici figurau 664 aromâni și 1179 macedoneni, în 2002 s-au declarat aromâni 25053 de persoane, iar macedoneni – 1334⁴⁵.

Mai ales după 1989, românii balcanici au așteptat întotdeauna un sprijin ferm din partea statului român, dar acțiunile inițiate s-au rezumat la un simplu joc mediatic. Ca urmare, în lupta pentru conservarea și afirmarea identității, în perioada pe care o traversăm, Internetul devine mijlocul cel mai rapid și cel mai uzitat, informații despre aromâni găsimdu-se pe site-uri ca: <http://ro.wikipedia.org>, www.aromanian.net, www.enciclopedia-dacica.ro, www.farsarotul.org sau www.memoria.ro.

DIE ENTWICKLUNG DER ARUMÄNEN AUS DEMOGRAPHISCHER PERSPEKTIVE

(Zusammenfassung)

In dem Bericht ist die komplexe Problematik der Entwicklung der Arumänen aus demographischer Perspektive vorgestellt.

Annähernd 1500000 Mitglieder dieser Bevölkerung, die rumänischen Ursprung hat, leben heute in der Welt, meistens in Griechenland (500000-700000) und Albanien (250000-300000).

Diese ethnische Gruppe versucht die gebliebenen Kulturelemente zu retten. Außer den klassischen Methoden wird heute auch das Internet verwendet. Im Internet finden wir heute viele Daten über die Arumänen.

⁴² Tănase Bujduveanu, *op. cit.*, p. 187.

⁴³ N. Saramandu, *Aromâna*, în *Tratat de dialectologie românească*, coordonator Valeriu Rusu, Craiova, Scrisul Românesc, 1984, p. 423.

⁴⁴ <http://www.jurnalul.ro/articole/100151/foto.php?albumId=1213>.

⁴⁵ Thede Kahl, *op. cit.*, p. 62-67.